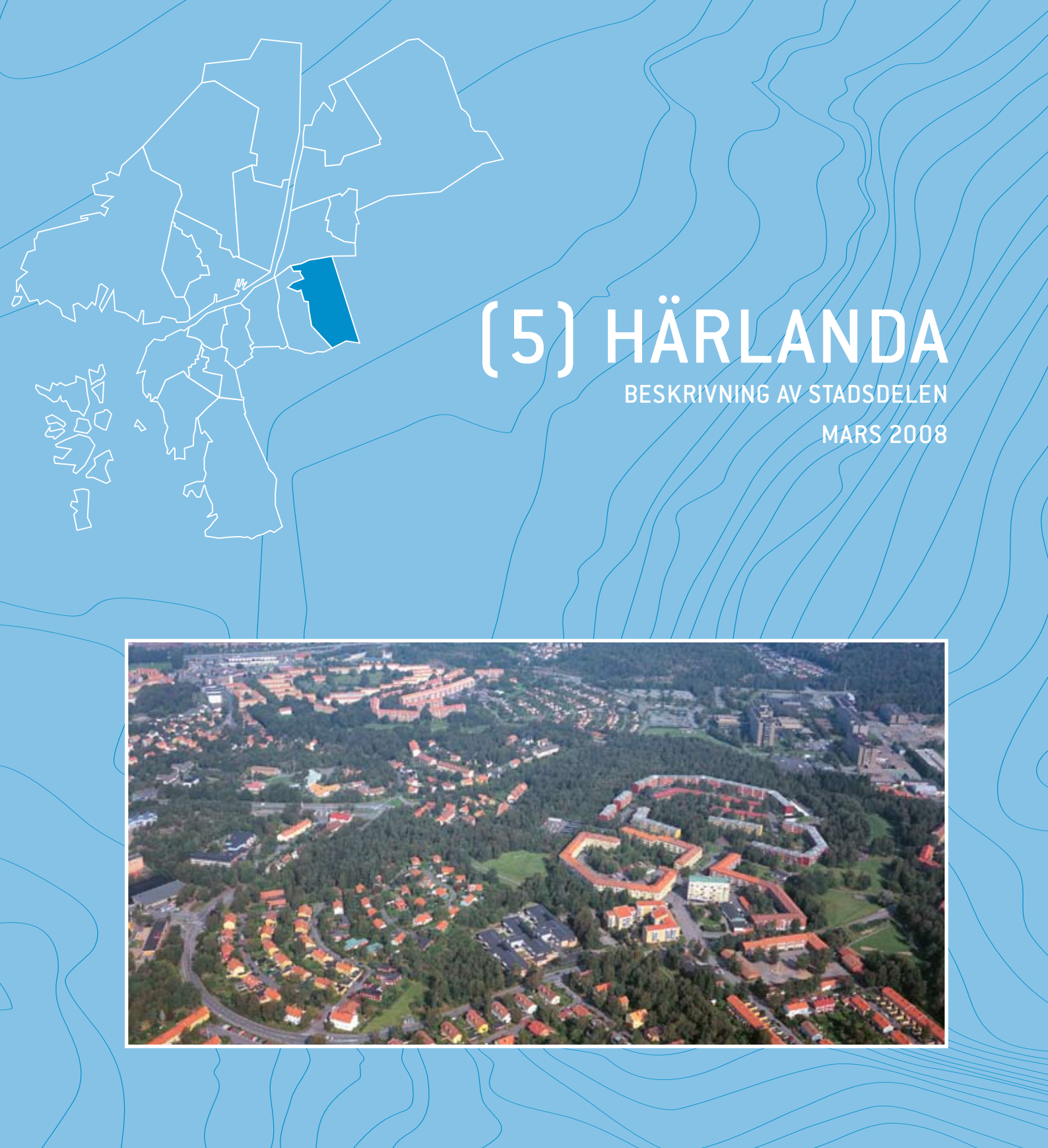

(5) HÄRLANDA

BESKRIVNING AV STADSDELEN

MARS 2008

ARBETSGRUPP FÖR BESKRIVNING AV STADSDELEN (5) HÄRLANDA

**STADSBYGGNADSKONTORET, DISTRIKT SÖDER: CHRISTIAN JÖNSSON
STADSDELSFÖRVALTNINGEN HÄRLANDA: JAN ANDERSSON**

**FOTO: KRISTER ENGSTRÖM, KATE KÄRRBERG OCH STADSBYGGNADSKONTORET. ILLUSTRATIONER OCH KARTOR: WSP SVERIGE AB, PARK-
OCH NATURFÖRVALTNINGEN OCH STADSBYGGNADSKONTORET.**

**PROJEKTLEDARE SAMTLIGA STADSDELSVISA BESKRIVNINGAR
STADSBYGGNADSKONTORET, ÖVERSIKTSPLANEAVDELNINGEN**

ETT LOKALT PERSPEKTIV

BESKRIVNINGEN AV STADSDELEN - ETT UNDERLAG FÖR PLANERING

Stadsbyggandet innehåller flera perspektiv, dels det lokala genom den enskildes livsmiljö, dels det övergripande utifrån hela staden och även Göteborgsregionens utveckling. Beskrivningar utifrån det lokala perspektivet har tagits fram för varje stadsdelsnämndsområde och är underlag för planering av stadens utveckling och utbyggnad. Syftet är att förstå de olika stadsdelarnas särskilda karaktärer, styrkor och behov samt att ge ett kunskapsunderlag och en introduktion till stadsdelens liv och miljöer. De stadsdelsvisa beskrivningarna är värdefulla som introduktion till stadsdelen för stadens invånare, kommunala förvaltningar, företag och m fl.

Beskrivningarna (tidigare kallade lokala program) har tagits fram under 2006-07 i samarbete mellan Stadsbyggnadskontoret och de 21 stadsdelsförvaltningarna. Beskrivningarna finns tillgängliga på Stadsbyggnadskontorets hemsida och finns även på stadsdelsförvaltningarna samt på Stadsbyggnadskontoret.

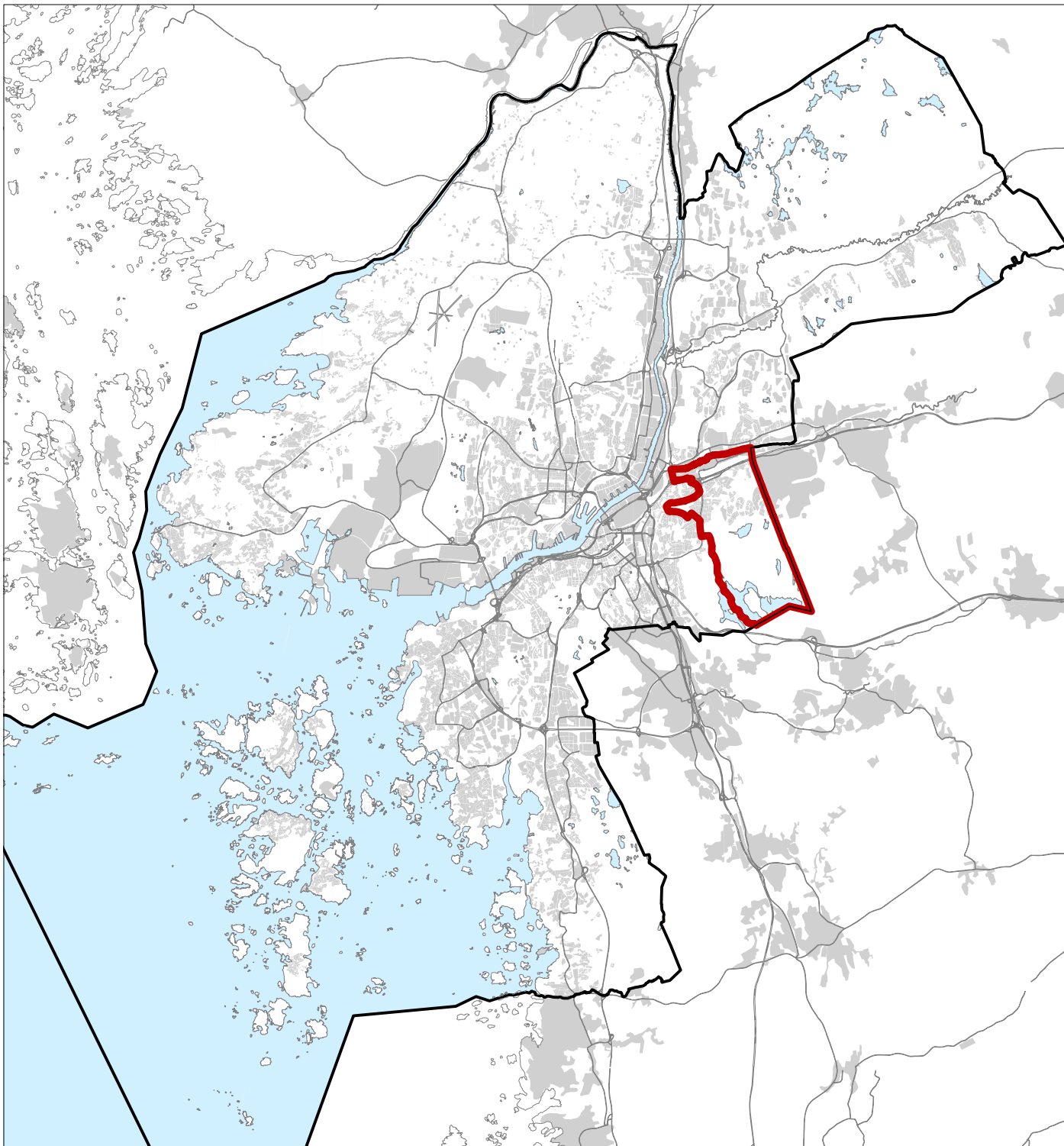
Lokala program togs först fram som underlag till ÖP99. I uppdraget att ta fram en ny översiktsplan, som formulerades av kommunstyrelsen juni 2005, angavs att även de lokala programmen för de 21 stadsdelsnämndernas områden skulle ses över.

SAMRÅDET

Förslaget till översiktsplan, ÖPXX, var ute på samråd under våren 2007. Lokala program var en del av underlagsmaterialet i samrådshandlingen. Många diskuterade översiktsplaneförslaget och sammanlagt inkom cirka 210 yttranden. En del av dem berörde de stadsdelsvisa beskrivningarna. Efter samrådet har beskrivningarna justerats och aktualiserats. En information om de färdiga handlingarna hölls för Byggnadsnämnden i mars 2008.

Ylva Löf
Översiktsplanechef

Lisa Wistrand
Projektledare

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	6
HÄRLANDAS ROLL I STADEN	8
Härlanda som en del av Göteborg	8
Utvecklingstendenser och behov i Härlanda	8
STATISTIK HÄRLANDA (5)	12
ATT LEVA I HÄRLANDA	14
Befolkning	14
Bostäder	14
Kommunal service	14
Kommersiell service	18
Kultur, fritid och rekreation	19
Utvecklingstendenser och behov	20
NÄRINGSLIVET I HÄRLANDA	22
Näringslivets struktur	22
Områden för verksamheter	22
Kommunikationer	23
Utvecklingstendenser och behov	23
DEN FYSISKA MILJÖN I HÄRLANDA	26
Historik och kulturmiljö	26
Naturlandskapet	26
Stadsdelens struktur	26
Trafik och kommunikationer	32
Utveckling och förändring	35
Utvecklingstendenser och behov	36

SAMMANFATTNING

HÄRLANDAS ROLL I STADEN

Härlanda ligger i Göteborgs östligaste delar och gränsar i öster till Partille kommun och söder till Härryda kommun. Västerut ligger stadsdelen Örgryte och norrut Kortedala.

Härlanda upptas till största delen ytmässigt av Delsjöområdet, som totalt omfattar cirka 1 250 hektar. Många av Härlandaborna har korta avstånd till naturområdet, som delvis är naturreservat.

I norr genomkorsas Härlanda av ett stort trafikområde som innehåller E20 och Västra stambanan. Längs järnvägen ligger också Sävenäs rangerbangård.

ATT LEVA I HÄRLANDA

Antalet invånare i Härlanda har ökat lite men stadigt sedan mitten av 1980-talet. Idag uppgår antalet Härlandabor till cirka 20 400 stycken. Prognoserna visar att antalet invånare kommer att öka även framöver. Därför finns det en viss efterfrågan på bostäder och även ökad offentlig och kommersiell service.

Idag är Härlandas bostadsbestånd relativt väl fördelat beträffande lägenhetsstorlekar, upplåtelseformer och hustyper. Bostäder i hus med hiss saknas dock.

Den kommunala servicen i Härlanda sköts av stadsdelsnämnden och dess stadsdelsförvaltning. Nämnden ansvarar för verksamheterna inom områdena förskola, skola, individ- och familjeomsorg, verksamheter för funktionshindrade, äldreomsorg, hälso- och sjukvård samt kultur och fritid.

Den kommersiella servicen är ganska god. Butiker och serviceinrättningar är i viss mån koncentrerade till några centrumbildningar, som t.ex. Munkebäcks torg, samt en rad mindre som Stabbetorget, Trätorget och Spåntorget i Björkekärr.

Delsjöområdet är en stor tillgång för Härlandas invånare, men även för resten av staden. Här finns stora rekreationsmöjligheter, t.ex. löpning, ridning, tennis, motionscentral, badplatser, elljusspår, skidbacke m.m.

NÄRINGSLIVET I HÄRLANDA

Näringslivet i Härlanda är relativt enkelsidigt om man ser på arbetsplatsernas fördelning på näringsgrenar. Östra sjukhuset är stadsdelens största arbetsplats och över 50 % av arbetstillfällena finns inom vård och omsorg.

I Härlandas norra delar finns Sävenäs industriområde som inrymmer en del tyngre industriverksamhet, t.ex. Sävenäs rangerbangård och Renovas avfallskraftvärmeverk. Verksamheterna ligger nära kommunikationer (E20 och Västra stambanan). Kombinationen trafik och industri kan dock innebära störningar för de närboende.

I stadsdelens bostadsdominerade delar finns det också inslag av näringsverksamheter, men detta skulle kunna utvecklas mer, i syfte att få en mer funktionsblandad stadsdel.

DEN FYSISKA MILJÖN I HÄRLANDA

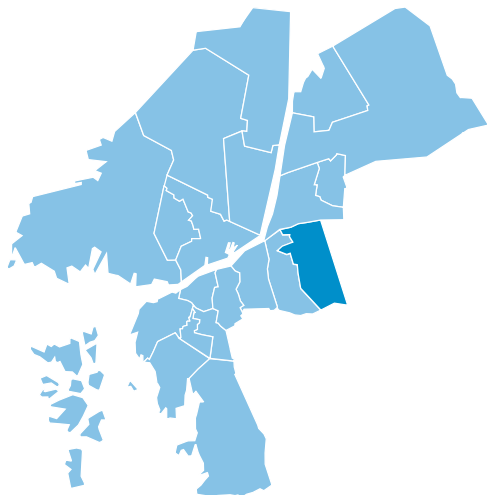
Härlanda har en varierad bebyggelsestruktur, med en blandning av bebyggelse typer från olika tidsperioder. Sedan ÖP99 antogs har ett flertal kompletteringsprojekt genomförts och ytterligare några är aktuella.

Stadsdelen har gamla anor så långt tillbaka som 1200-talet. Området var länge landsbygd, men marken övertogs av Örgryte socken under 1500-talet.

Stadsdelens fysiska miljö karaktäriseras mycket av de många bostadsområdena i olika former som öppen kvartersstad, grannskapsstad (mycket påtagligt i Björkekärr), småskalig och storskalig bebyggelse. Det finns också trafikområden, institutionsområden samt utpräglade områden för verksamheter. Naturområden finns också, där Delsjöområdet är det största. Exempel på andra strukturer som utmärker sig är Östra begravningsplatsen och de tre större kolonistugeområdena.

Sedan ÖP99 har en del projekt i den fysiska miljön genomförts, bl.a. har stadsdelen kompletterats med cirka 350 bostäder. Det finns dessutom relativt många projekt på gång som gäller bostadsbyggande, lokaler för handel samt trafikaneläggningar.

- Härlanda ligger i östra Göteborg och gränsar till stadsdelarna Örgryte och Kortedala samt Härryda och Partille kommuner.
- Härlanda är till största delen en naturnära bostadsstadsdel.
- Befolkningen har ökat och detta kommer att fortsätta.
- Östra sjukhuset är en stor arbetsplats, som genererar mycket inpendlig.
- Sedan ÖP99 har viss förtätning med bostäder skett i Härlanda.
- Det finns ett förändringstryck på stadsdelen, t.ex. för bostäder.
- Delsjöområdet är en viktig resurs, både för hela staden och för stadsdelen Härlanda.
- Stadsdelens norra delar berörs av de stora trafikprojekten Marieholmstunneln och Partihallsförbindelsen.

HÄRLANDAS ROLL I STADEN

HÄRLANDA SOM EN DEL AV GÖTEBORG

Härlanda ligger i Göteborgs östra delar och gränsar till Partille och Härryda kommuner. Stadsdelen präglas av närheten till natur och framför allt det stora Delsjöreservatet, som sträcker sig genom stadsdelarna Härlanda och Örgryte i Göteborg och även in i Mölndals, Härryda och Partille kommuner.

Härlanda avgränsas av naturområde i söder och av E20 och Västra stambanan i norr. I norr finns även Sävenäs industriområde och rangerbangård.

Förutom de norra och södra områdena är Härlanda en rätt homogen stadsdel, som i mångt och mycket är en bostadsstadsdel med relativt lite inslag av verksamheter. Undantaget är Östra sjukhuset, som är stadsdelens största arbetsplats.

Härlanda är också en grön stadsdel, dels tack vare närheten till Delsjöområdet, men också för att många av bostadsområdena ligger nära natur och grönska. Detta är karaktäristiskt för stadsdelen.

UTVECKLINGSTENDENSER OCH BEHOV I HÄRLANDA

Befolkning

Härlandas befolkning har ökat sedan mitten av 1980-talet, även om ökningen har avstannat de senaste åren. Prognosen visar dock att befolkningen på sikt kommer att fortsätta öka.

Bostäder

Det är idag ett relativt stort förändringstryck i stadens halvcentrala lägen, t.ex. Härlanda. Målet att bygga fler bostäder i Göteborg påverkar alla stadsdelar.

Andelen tillgängliga lägenheter med hiss behöver ökas för att överensstämma med dagens krav på tillgänglighet, t.ex. för att göra det möjligt för äldre att bo kvar hemma längre.

Kommunal service

Den prognosticerade ökningen av antalet förskolebarn leder till behov av mer förskolelokaler.

Det minskande antal skolbarn leder till minskat behov av skollokaler.

Om Torpavallen tas i anspråk för annan användning finns det ett behov att tillgodose Torpaskolans elevers möjligheter att spela fotboll m.m. på annat sätt.

Det finns ett behov av att ha fungerade anläggningar för äldreboende, som delvis kan tillgodoses vid Kaggeledsgatan, f.d. Ättehögsskolans tomt.

Kommersiell service

Lokalt finns det behov av att bevara och stärka möjligheterna till hög lokal servicenivå och därigenom också behålla de lokala torgen som mötesplatser.

Där Torpavallen ligger idag finns planer på handel med inriktning mot sällanköpsvaror.

Kultur, fritid och rekreation

Vid Härlanda Park finns ett nystartat kulturhus med bl.a. stadsdelsbibliotek. Kulturhuset är ett samarbete mellan Härlanda och Örgryte.

Planering pågår även för att anlägga en ny idrottsanläggning för fotbollsspel vid Härlanda Park.

Delsjöområdet är mycket viktigt för friluftslivet och grönsstrukturen i stort.

Områden för verksamheter

I de äldre industriområdena norr och söder om Sävåen (i Härlandas norra del) finns bra möjligheter till utveckling. Området kan också kompletteras med bostäder.

Östra sjukhuset är Göteborgsregionens näst största sjukhus vars behov bör tillgodoses. Frågan berör främst Västra Götalandsregionen.

Sävenäs industriområde har god tillgänglighet till bra kommunikationer och är därför en viktig resurs som terminalområde. Lokaliseringar kan komma att påverka Härlanda.

Ytterligare arbetsplatser kan lokaliseras till Härlanda för att bättre blanda bostäder och icke-störande verksamheter.

Kommunikationer

Härlandas nordvästra del kommer att påverkas av de stora trafikprojekten Marieholmstunneln och Partihallsförbindelsen.

Det finns ett behov av att avlasta Gamlestaden från trafik från nordost. Kopplingarna mellan Härlanda och områdena norr om Sävåen kan bli bättre.

Spårvägsnätet kan komma att kompletteras med ett triangelspår vid Munkebäcks torg.

Härlanda kyrka är ritad av Peter Celsing, efter vinst i en arkitekttävling. Kyrkan stod klar 1958.

Interiört är Härlanda kyrka mörk och stramt sammanhållen med samma tegel som exteriört.

VILL DU VETA MER?

- Budget 2008 för SDN Härlanda
- Årsrapport 2007 för SDN Härlanda
- ÖP99 – Översiktsplan för Göteborg; Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret.
- Stadsdelsförvaltningen i Härlanda
Telefon: 031-365 50 00
Fax: 031-365 50 05
www.harlanda.goteborg.se
- Stadsbyggnadskontoret
Telefon: 031-368 00 00
www.stadsbyggnad.goteborg.se
- Fastighetskontorets hemsida:
www.fastighetskontoret.goteborg.se
- Trafikkontorets hemsida:
www.trafikkontoret.goteborg.se
- Miljöförvaltningens hemsida:
www.miljo.goteborg.se
- Park- och Naturs hemsida:
www.parkochnatur.goteborg.se
- Idrott- och Förenings hemsida:
www.ioff.goteborg.se
- Göteborgs Stads hemsida:
www.goteborg.se

Stadens struktur

Det är viktigt att bevara och utveckla stadsdelens olika karaktärer.

Ytterligare arbetsplatser borde lokaliseras till Härlanda för att bättre blanda bostäder och icke-störande verksamheter.

Delsjöområdet är mycket viktigt för friluftslivet och grönsstrukturen i stort.

Trafik och kommunikationer

Cykelvägnätet i stadsdelen kan behöva utvecklas, inklusive kopplingar till andra delar av staden.

Det sker för närvarande och en tid framöver ombyggnad av hållplatser för kollektivtrafiken, bl.a. i syfte att öka tillgängligheten och säkerheten.

Partihallsförbindelsen och Marieholmstunneln, med tillhörande kringanläggningar, är ett mycket stort trafikprojekt.

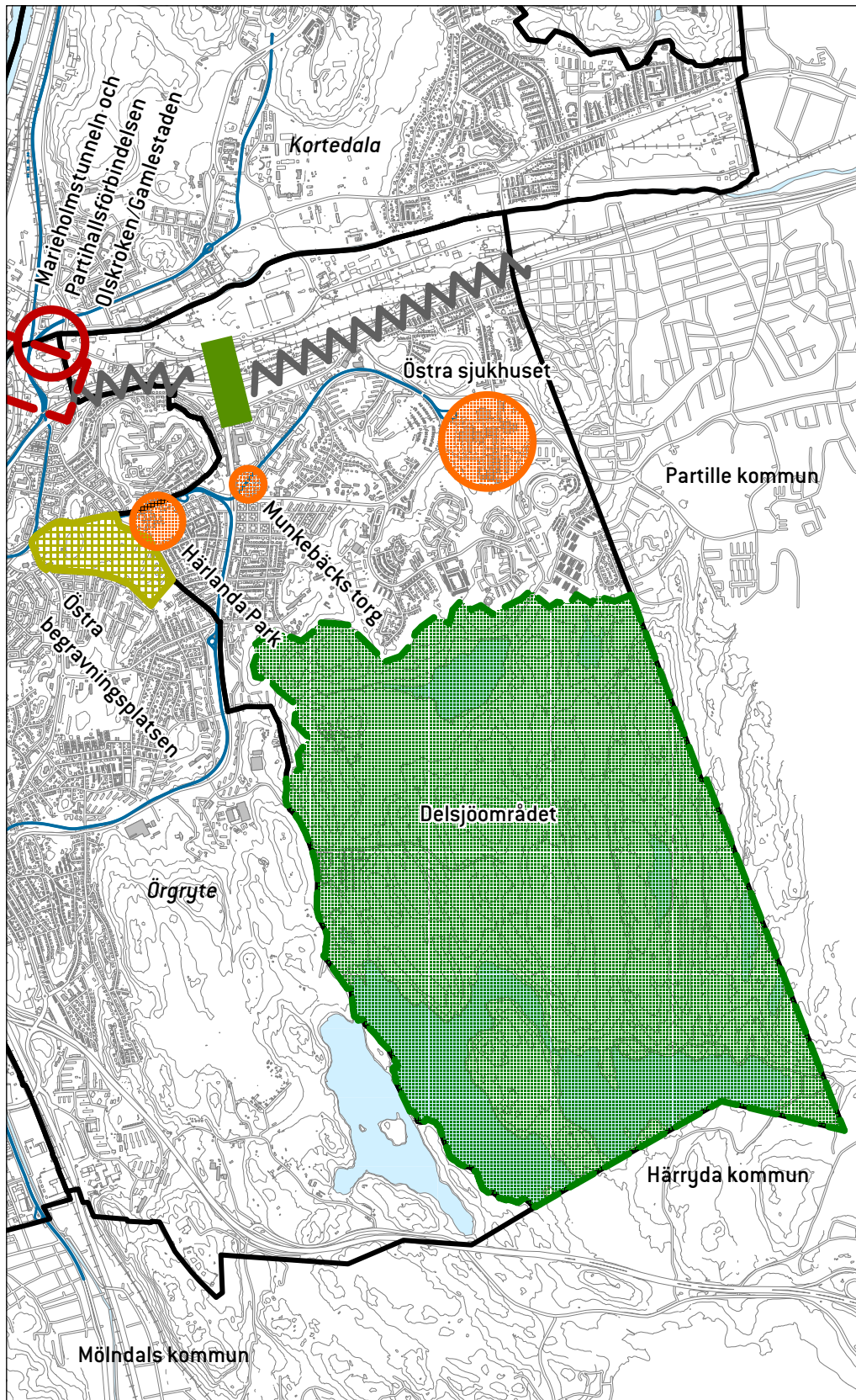
Trafiken på E20 och järnvägen samt de större matargatorna i stadsdelen medför störningar, bl.a. i form av utsläpp och buller. Åtgärder mot detta kan behövas.

Utveckling och förändring

Om dagens förändringstryck fortsätter kan det finnas behov av övergripande studier av fler områden i Härlanda.

HÄRLANDA I GÖTEBORG

Skala 1:40000

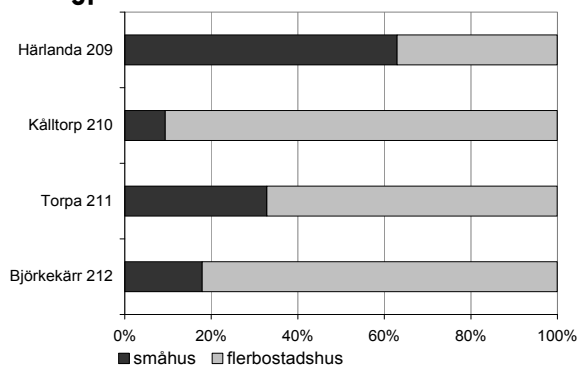

Teckenförklaring

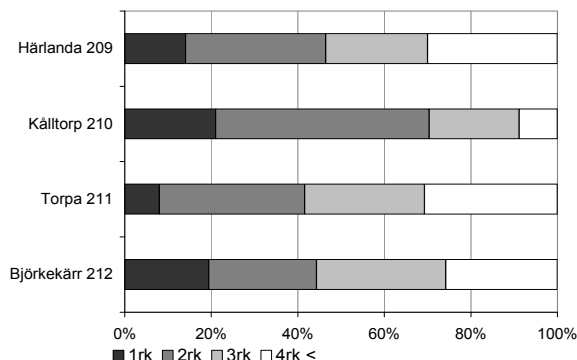
- Barriärer
- Naturområde
- Strategiska områden, kortare sikt
- Strategiska områden, längre sikt
- Viktiga punkter i stadsdelen
- Kopplingar
- Kyrkogård

STATISTIK HÄRLANDA [5]

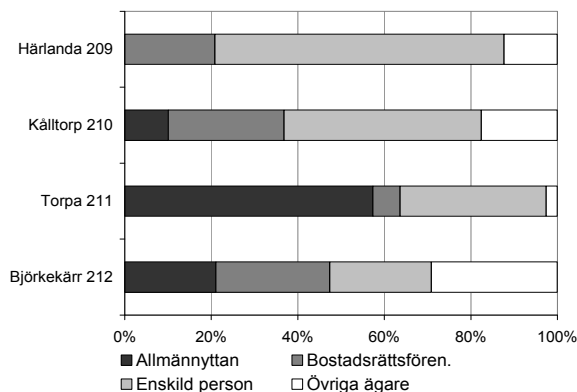
Hustyp 2006

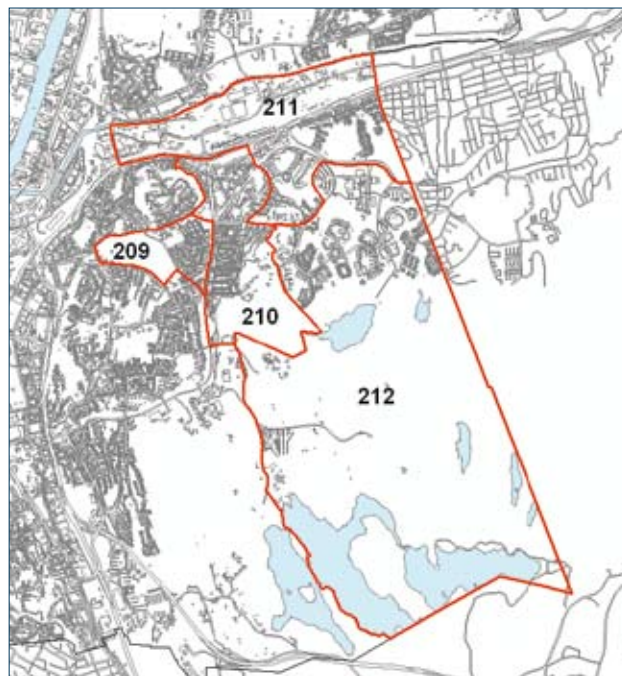
Bostadstorlek 2006

Upplåtelseform 2006

Diagrammen visar bostadsbeståndet 2006, småhus och lägenheter i flerbostadshus, fördelat på primärområden. För mer detaljerad data se <http://www.goteborg.se/statistik>

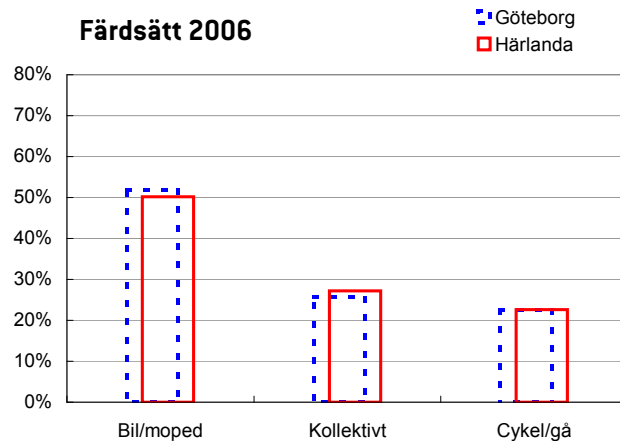
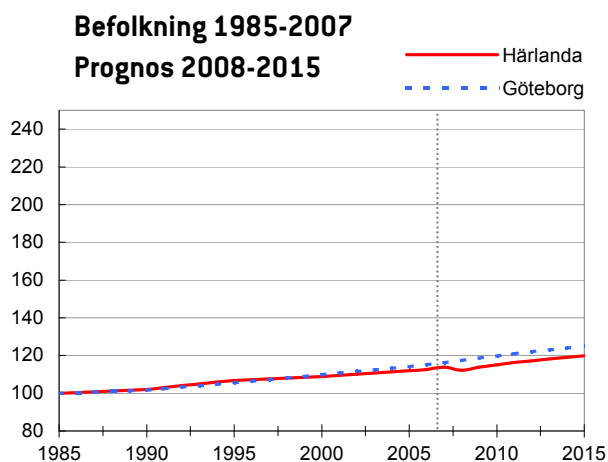
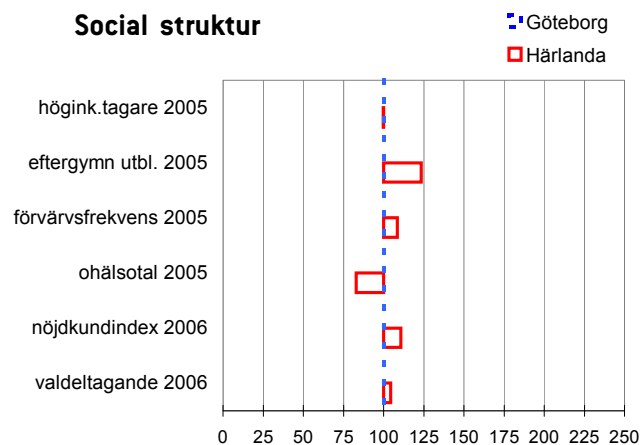
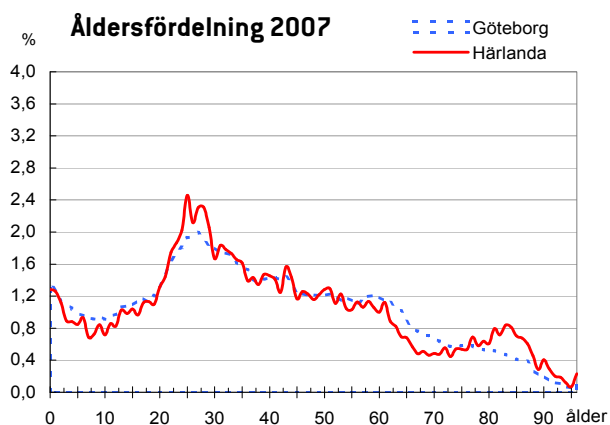
Antal bostäder 2006

209 Härlanda	667
210 Källtorp	4 982
211 Torpa	1 775
212 Björkekärr	4 160
Totalt	11 584

Kartan och tabellen visar stadsdelen med dess primärområden. De tre siffrorna är primärområdets kod. Se <http://www.goteborg.se/statistik>

Folkmängd: 20 432 personer

Landyta: 1 327 ha

Social struktur: Mäts i förhållande till genomsnittet i Göteborg, index=100. Höginkomsttagare 360< tkr/år, Eftergymnasial utbildning 3<års utbildning, Förvärvsfrekvens 25-65 år, Ohälsotal 16-65 år, se Göteborgsbladet, maj 2007. Nöjd kundindex, hur nöjda invånarna är med miljön i sin stadsdel. Se medborgarenkäten 2006. Valdeltagande. Se statistisk årsbok 2007, Göteborg.

Färdsätt 2006: Andelen resor för respektive färdssätt i stadsdelen 2005, jämfört med Göteborg. Se resvaneundersökning 2006.

Åldersfördelning 2007: Andelen av invånarna i varje årtäcksklass i stadsdelen, jämfört med Göteborg. Se <http://www.goteborg.se/statistik>

Befolkning 1985-2007 och prognos: Folkmängdsförändringen i stadsdelen från 1985, jämfört med Göteborg. 1985 är index 100 och utifrån det visas förändringen i femårsintervall. 2008 - 2015 är en prognos. Se <http://www.goteborg.se/statistik>

- Cirka 20 400 invånare, antalet bedöms öka fram till 2009.
- Andelen invånare över 65 år är större än genomsnittet i hela Göteborg.
- Populär bostadsstadsdel med närhet till naturen.
- Behov av att fler bostäder blir tillgängliga med hiss.
- Förändringstryck finns, framför allt bostadskompletteringar.
- Antalet förskolebarn ökar och antalet skolbarn minskar, vilket gör att lokalbehovet förändras.
- Planer på nytt äldreboende på f.d. Ättehögsskolans tomt.
- Relativt bra service, koncentrerad till torg och centrumbildningar.
- Nya handelsområden påverkar den bostadsnära servicen.
- Nytt kulturhus, gemensamt med stadsdelen Örgryte, finns vid Härlanda Park.
- Nära till Delsjöområdet och Skatås, stora rekreationsvärden.
- Aktivt föreningsliv.
- Sociotopinventering har gjorts av Park- och Naturförvaltningen.

ATT LEVA I HÄRLANDA

BEFOLKNING

I Härlanda bor idag cirka 20 400 människor. Utvecklingen sedan mitten av 1980-talet har inneburit en ökning av invånarantalet och denna utveckling förväntas fortsätta de närmaste åren. Jämfört med mitten av 1970-talet är dagens befolkningssiffror dock lägre.

Av Härlandas invånare år 2005 var cirka 18 % barn och ungdomar under 19 år. Nästan 65 % av invånarna var i åldrarna 19-64 år, medan drygt 17 % av befolkningen i Härlanda var 65 år eller äldre.

BOSTÄDER

Idag är Härlanda i stor utsträckning en bostadsstadsdel. Beståndet består till största delen av bostadshus byggda mellan 1920- och 1960-talen. En stor andel av bostäderna finns i småhus från 1920- och 1930-talet. Ungefär 30 % av alla bostäder är byggda före 1940. Cirka 45 % byggdes under perioden 1941-1960 och resterande bostäder har byggts senare. Totalt finns det ungefär 11 600 bostäder, varav cirka 9 400 (cirka 80 %) finns i flerbildshus och cirka 2 200 i enfamiljshus.

Bostadsbebyggelsen i Härlanda är varierad och stadsdelen har områden med exempelvis landshövdingehus, lamellhus, punkthus samt villor och radhus.

Av bostäderna i Härlanda är cirka 6 400 eller nästan 56 % små, med ett eller två rum och kök. Drygt 25 % är på tre rum och kök, 11 % har fyra rum och kök och knappt 8 % av bostäderna är på fem rum och kök eller större.

Ägandet av bostadsbeståndet i Härlanda fördelas mellan allmännyttan, som äger cirka 20 % av bostäderna, bostadsrättsföreningarna, som också äger ungefär 20 %, enskilda personer, som äger knappt 40 %, och övriga ägare, som äger de sista drygt 20 %. Allmännyttans bostäder finns framför allt i områdena Björkekärr och Torpa.

Mellan 1991 och 2004 har det byggts knappt 450 nya lägenheter i Härlanda. Flera planarbeten är aktuella, i syfte att pröva möjligheterna att både förändra befintliga miljöer och komplettera med nya bostäder.

KOMMUNAL SERVICE

Stadsdelsnämnd och stadsdelsförvaltning

Stadsdelsnämnden har en stadsdelsförvaltning som för nämndens räkning handlägger och bereder ärenden inom verksamhetsområdena; förskola, skola, individ-

och familjeomsorg, verksamheter för funktionshindrade, äldreomsorg hälso- och sjukvård samt kultur och fritid.

Härlanda stadsdelskontor finns på Härlanda Park, f.d. Härlanda fängelse, på Kålltorpsgratan 2. Dit kan man vända sig för mer information om verksamheten.

Förskola

I Härlanda bor cirka 1 000 barn i åldrarna 0-5 år. Härlanda kan idag anvisa plats till de barn som efterfrågar en förskoleplats. I området finns sammanlagt cirka 750 platser i områdets kommunala och privata förskolor.

Antalet platser per avdelning skiljer sig mellan de olika förskolorna. På de kommunala förskolorna finns 12-18 platser per avdelning. Förskolorna i enskild regi inrymmer i allmänhet en till två avdelningar, med plats för 11-19 barn per avdelning.

Ungefär tjugofem barn har plats i Härlandas fem familjedaghem.

I Härlanda finns en öppen förskola som ligger i kulturhuset vid Härlanda Park och är ett samarbete med stadsdelsnämnden i Örgryte.

Skola

Skolans verksamhet i Härlanda vänder sig till alla barn från sex år och tills de lämnat grundskolan. I Härlanda fanns 2005 cirka 1 900 barn och ungdomar i åldrarna 6-15 år. Skolverksamheten är uppdelad på F-2 (sex-åttaåringar) och årskurs 3-9.

Sexåringarna går i småskolan, som är förskoleklass och skolverksamhet för barn mellan sex och åtta år. I småskolan bedrivs åldersintegrerad undervisning i blandade grupper om cirka tjugofem barn. I varje grupp finns fritidspedagog, förskollärare och lärare. Småskola finns i Rosendalsskolan och Fräntorpsskolan samt även i Torpaskolan vid Torpagatan samt Parkskolan i Renströmska parken.

Skolbarnen går antingen i Kålltorpsskolan (årskurs 3-9), Rosendalsskolan (årskurs F-5), Torpaskolan (årskurs F-9), Parkskolan (årskurs F-2), eller Fräntorpsskolan (årskurs F-2).

Kålltorpsskolan är störst med cirka 570 elever. Parkskolan har ungefär 150 elever, Rosendalsskolan cirka 375 elever, Torpaskolan 550 elever och Fräntorpsskolan 50 elever. Inom Härlanda finns även en friskola som drivs av stiftelsen Rudolf Steiner.

Stadsdelsnämnden i Härlanda ansvarar även för undervisning av barn på barnklinikerna på Östra sjukhuset samt vid barn- och ungdomspsykiatriens behandlingshem.

Barn i årskurserna F-2 får skolbarnsomsorg i sina hemvister medan barn i årskurs 3 kan få plats i fritidshem. Cirka 600 barn har plats i Härlandas skolbarnsomsorg.

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN I HÄRLANDA 1975-2005

ÅR	ANTAL	FÖRÄNDRING
1975	20 875	
1980	18 810	-2 065
1985	17 953	-857
1990	18 326	+373
1995	19 184	+858
2000	19 534	+350
2005	20 112	+578
2006	20 432	+320

Stadsdelskontoret finns på Härlanda Park, f.d. fängelseanstalten.

Personalbostäderna på det f.d. fängelset är nu vanliga hyreslägenheter.

Rudolf Steiner-skolan i Härlanda har ritats av Erik Asmussens Arkitektkontor och stod klar 1999.

Interiört har Rudolf Steiner-skolan vackra rum, organiska detaljer och ett spektrum av färger.

Gymnasieskola

På Munkebacksgatan ligger Munkebacksgymnasiet som är ett mediegymsium med utbildningar i Estet och Media, Medieprogrammet, Samhällsvetenskap och Media samt Teknikprogrammet Design.

Individ- och familjeomsorg

Individ- och familjeomsorgen ansvarar för olika riktade insatser till individer och familjer. Socialkontor, stöd och service till funktionshindrade, ansvar för personer med långvariga psykiska funktionshinder hör hit. Det gör även Hantverksgruppen med sin arbetsträning samt förvaltarenheten.

Enheten för ekonomiskt bistånd finns på stadsdelskontoret på Härlanda Park. Dit kan de vända sig som inte kan försörja sig på annat sätt än att ansöka om socialbidrag. Stadsdelsnämnden erbjuder också Härlandas invånare ekonomisk rådgivning.

Även behandlingsenheten finns på Härlanda Park och vänder sig till ensamstående vuxna och familjer med problem och försöker genom samtal, gruppverksamhet eller behandling på institution att förändra en problemsituation.

Det bedrivs också förebyggande arbete inom behandlingsenheten. Det är exempelvis medverkan i föräldrautbildning vid mödravårds- och barnavårdscentraler, samverkan med fritid, skola och barnomsorg. Inom behandlingsenheten finns även familjeförskolan Freja och specialiserat ungdomsarbete i form av fältaktiv verksamhet.

Stadsdelsnämnden i Örgryte och sjukvården i Göteborg driver en gemensam ungdomsmottagning, dit även ungdomar i Härlanda kan vända sig för att få stöd i samlevnads- och familjefrågor samt preventivmedelsrådgivning.

På Hantverksgruppen erbjuds personer som varit borta från arbetsmarknaden en längre tid daglig arbetsträning. Verksamheten, som är belägen på Torpagatan, drivs av stadsdelsnämnden i Härlanda, men andra stadsdelar samt Försäkringskassan kan köpa platser.

Personer med ekonomiskt bistånd eller personer som är sjukskrivna kan också få hjälp av jobbcoacher att komma in på eller tillbaka till arbetslivet. Stadsdelsnämnden arbetar även med s.k. boendestöd. Personer med missbruksproblem kan med hjälp av specialutbildad personal få praktiskt stöd och rådgivning i hemmet.

Stadsdelsnämnden ansvarar för stöd till långvarigt psykiskt störda. Det handlar oftast om boende och sysselsättning för personer som tidigare bott på institution. Inom förvaltningen finns också socialpedagoger och boendeassistenter som ger stöd i det egna boendet.

I allaktivitetshuset Villa Söder i Renströmska parken finns studieverksamhet och sysselsättning. Verksamheten i Villa Söder bedrivs i Sociala resursnämndens regi.

Stöd och service till funktionshindrade

Individ- och familjeomsorgen ansvarar för att personer med funktionshinder får insatser enligt Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade samt bistånd enligt Socialtjänstlagen om de är under 65 år.

I Härlanda finns sju gruppboenden för utvecklingsstörda personer, varav tre för multihandikappade. Sammanlagt finns 24 platser. Var och en bor i sin lägenhet men har vissa gemensamma utrymmen. Personal finns att nå dygnet runt. De boende har tidigare bott på vårdhem eller hemma hos sina föräldrar. Det finns också ett korttidsboende och en förskola för funktionshindrade. Gruppboendena ligger både i nybyggda och ombyggda hus.

Vidkärrs dagcenter har sin dagliga verksamhet på fyra ställen i Härlanda. Här vistas ett sextiototal utvecklingsstörda personer, vars utvecklingsstörning ofta är kombinerad med något ytterligare handikapp. Vidkärrs dagcenter har hela Göteborg som upptagningsområde.

Inom dagcenterverksamheten erbjuds bl.a. arbete med service/kök, trädgård och industriell förpackning. På Träringen finns verksamhet för personer med autism. I arbetet ingår också färdighetsträning, social träning och arbetsträning utanför dagcentret.

På Lindhultsgatan finns ett nyligen tillbyggt gruppboende för dövblinda.

Äldreomsorg

I Härlanda bor många äldre. Andelen invånare över 65 år ligger över genomsnittet i kommunen, men skillnaden har minskat. För att ge de som är över 65 år och som har hemtjänst eller hemsjukvård möjlighet att bo kvar hemma i större utsträckning, finns Äldrecentrum. Tanken är att vård och omsorg ska ges utifrån den enskildes behov så att behovet att söka akutvård minskar. Äldrecentrum hjälper till att hänvisa personer som behöver hjälp med vart de ska vända sig eller är tveksamma i frågor om äldreomsorg, sjukvård eller rehabilitering.

Öppen hemtjänst vänder sig till personer över 65 år. Ungefär 500 personer i Härlanda får hemtjänst varje år.

Björkekärrs hus och Kastanjebacken är både äldreboenden med sammanlagt 104 lägenheter. Det finns också 70 lägenheter i gruppboendestäder avsedda för åldersdementa.

På äldreboendena och gruppboendena finns personal dygnet runt. Stiftelsen Otium har ett äldreboende på Stenungsundsgatan. Sammanlagt får cirka 350 Härlandabor vård och omsorg vid äldreboenden, inom gruppboenden och på sjukhus.

Kålltorps sjukhem ligger i anslutning till f.d. Renströmska sjukhuset.

Renströmska parken hörde till Renströmska sjukhuset, som byggdes på 1910-talet.

Behovet av anläggningar som fungerar bra både för de boende och för de som arbetar där är påtagligt. Det pågår planering för att bygga ett nytt äldreboende vid Kaggeledsgatan.

På Kålltorps sjukhem bor oftast äldre personer som är sjuka och funktionshindrade och i behov av kvalificerad vård och omsorg.

På sjukhemmet finns 124 platser. Det finns dessutom två gruppboenden inom sjukhemmet med vardera åtta platser. Sedan flera år bedrivs dagvård vid sjukhemmet för cirka tjugo personer. Här finns också avdelningar för dementa och somatiskt sjuka samt avdelning för korttidsavlastning. Dessutom finns en s.k. hospice-avdelning, som är specialiserad på vård i livets slutskede.

Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvårdsorganisationen i Härlanda ger hemsjukvård till boende i Härlanda och Örgryte och är ett alternativ till sjukhusvård.

KOMMERSIELL SERVICE

Den kommersiella servicenivån i Härlanda är i dagsläget relativt bra. Det finns en butiksstruktur i stadsdelen som ofta återfinns i halvcentrala områden, där servicen är koncentrerad till ett antal punkter, oftast torg och andra naturliga mötesplatser. Butikerna i Härlanda är ofta relativt små, med vissa undantag som t.ex. vid Munkebäcksmotet.

Stora delar av Härlanda är utbyggt efter grannskapsprincipen, där torget ofta utgjorde de olika bebyggelsegruppernas sammanhållande punkt. Till torgen koncentrerades butikslokaler och tillsammans med bl.a. hållplatser för kollektivtrafik skapades tillräckligt underlag för en viss servicenivå.

Vid Munkebäcks torg finns idag en viss koncentration av kommersiell service, med livsmedelsaffär, apotek och detaljhandel. Vid de mindre torgen i Torpa och Björkekärr, som Kaggeledstorget och Stabbetorget, finns idag ett mer begränsat utbud, t.ex. mindre livsmedelsaffärer. Speciellt i Björkekärr, där torgen ligger mycket tätt, tycks serviceutbudet inte gå att upprätthålla på samtliga torg.

I Härlanda finns idag postombud bl.a. på Stabbetorget, men också i andra butiker och bensinstationer, bl.a. vid Delsjövägen och Torpavallsgatan. Bankkontor finns idag vid Munkbäckstorg.

Den kommersiella servicen styrs av en mängd faktorer, av vilka många inte direkt har anknytning till den lokala nivån som handeln i hög grad ändå påverkar. Detta gör att den lokala handeln riskerar att bli lidande när strukturomvandlingar sker snabbt.

KULTUR, FRITID OCH REKREATION

I stadsdelen erbjuds olika typer av kultur-, fritids- och rekreationsaktiviteter. Stadsdelsnämnden ger även ekonomiskt och personellt stöd till stadsdelens olika föreningar. Härlanda har ett livaktigt föreningsliv med ett femtiotal föreningar vars arbete är betydelsefullt för stadsdelen. Tillsammans sysslar föreningarna med fotboll, handboll, kultur, friluftsliv, bl.a. i Delsjöområdet. Det finns även föreningar som riktar sig enbart till pensionärer, medan andra inriktar sin verksamhet på det sociala livet i stadsdelen. Även religiösa samfund, t.ex. Svenska kyrkan, är verksamma i Härlanda.

Vid Härlanda Park ligger det nya kulturhuset Kåken som bl.a. innehåller stadsdelsbibliotek. Kulturhuset är ett samarbete mellan stadsdelsnämnderna i Örgryte och Härlanda.

Kålltorps fritidsgård bedriver öppen ungdomsverksamhet kvällar och helger. Man arrangerar också rockskola och fotokurs. Vid Härlanda Park ligger ungdomsverksamheten Fängelset med musikstudios, multimedieverksamhet, konsertlokal m.m. för ungdomar i de övre tonåren. Verksamheten drivs tillsammans med stadsdelsnämnden i Örgryte.

I Härlanda finns Kultur- och musikskolan, vars uppgift är att erbjuda elever möjlighet att utveckla sina konstnärliga talanger genom att t.ex. få lära sig spela instrument, dansa, spela teater, med mera. Kurserna på Kultur- och musikskolan arrangeras i egen regi eller i samarbete med Örgryte och olika studieförbund.

Skatås motionscentral är navet i Delsjöområdet. Efter branden sommaren 2002 har en ny modernare anläggning tagits i bruk. I motionscentralen finns cafeteria och restaurang. Vid motionscentralen finns cirka tjugofem klubbstugor och i närområdet finns promenadstigar och motionsslingor för alla önskemål.

I Delsjöområdet i stort finns även vandringsleder, ridvägar, golfbana, servering, skidbacke, raststuga, skjutbana, kanotuthyrning, fiskemöjligheter, badplatser m.m.

Vid Härlanda Tjärn finns också en populär badplats, framförallt för barnfamiljer. Vattentemperaturen är alltid högre här än i kommunens havsbad. Vid tjärnen finns även kiosk och allmän toalett. På vintern skottas Härlanda Tjärn för skridskoåkare när isen lagt sig.

En del av kommunens gamla soptipp Brudaremossen har täckts över och används vintertid som slalombacke.

För att kartlägga vilka värden grönyterna i stadsdelen har för människorna som använder dem, har Park- och Naturförvaltningen genomfört en s.k. sociotopinventering i Härlanda. Undersökningen har resulterat i en s.k. sociotopkarta, som fungerar som underlag t.ex. vid stadsplanering.

Spåntorget ligger längs Smörslottsgatan och är ett av Björkekärrs flera torg.

ICA Kvantum stormarknad uppfördes vid Munkebäcksmotet år 2003.

På Munkebäckstorg finns mataffär, apotek och viss detaljhandel.

Skatås motionscentrum är navet i rekreativområdet kring Delsjöarna och Härlanda tjärn.

VILL DU VETA MER?

- Budget 2008 för SDN Härlanda
- Årsrapport 2007 för SDN Härlanda
- ÖP99 – Översiktsplan för Göteborg; Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret.
- Stadsdelsförvaltningen i Härlanda
Telefon: 031-365 50 00
Fax: 031-365 50 05
www.harlanda.goteborg.se
- Stadsbyggnadskontoret
Telefon: 031-368 00 00
www.stadsbyggnad.goteborg.se
- Fastighetskontorets hemsida:
www.fastighetskontoret.goteborg.se
- Park- och Naturs hemsida:
www.parkochnatur.goteborg.se
- Idrott- och Förenings hemsida:
www.ioff.goteborg.se
- Göteborgs Stads hemsida:
www.goteborg.se

UTVECKLINGSTENDENSER OCH BEHOV

Befolkning

Fram till år 2009 görs bedömningen att Härlandas invånarantal kommer att öka med cirka 700 personer. Även på längre sikt kommer troligen befolkningen att öka.

Bostäder

Precis som i flera stadsdelar som vuxit upp under efterkrigstiden, finns det idag ett förändringstryck på bostadsbeståndet – både beträffande nya lokaliseringar och behov av åtgärder i befintliga hus och lägenheter.

Ett påtagligt behov i Härlanda är att kunna ordna bostäder som är tillgängliga med hiss, bl.a. för att förlänga tiden som äldre kan bo kvar i sin bostad och i sitt område. Ökad tillgänglighet kan t.ex. ordnas genom att befintliga hus förses med hiss, men det kan också lösas genom att nya bostäder byggs.

Kommunal service

Antalet förskolebarn beräknas fram till år 2009 öka med cirka hundra stycken. Dessa prognoser kommer att kräva att stadsdelens lokaler för förskolor anpassas till det förändrade antalet barn.

Antalet skolbarn kommer att minska med cirka hundra fram till år 2009. Skollokaler kommer därför att behöva anpassas till det förändrade elevantalet.

En specifik fråga för Torpaskolan handlar om att se till att det går att ersätta bollplanerna på Torpavallen, som även används av eleverna på skolan.

Det växande antalet äldre, speciellt i de högre åldrarna, gör att trycket på hemtjänsten ökar. Ambitionen att alla som önskar det ska kunna bo kvar hemma gör också att förebyggande och rehabiliterande insatser blir allt viktigare.

Kommersiell service

Där Torpavallen idag ligger, planeras att etablera handel med inriktning mot sällanköpsvaror, t.ex. radio, TV och byggmaterial. Parallellt med detta pågår studier av en ny fotbollsanläggning vid Härlanda Park.

De lokala torgen och dess funktion som centrum för service är viktiga att upprätthålla, t.ex. för möjligheten att handla nära bostaden men också för den sociala roll som mötesplatser av olika slag har. Även tillgänglighetsaspekten är viktig, då bl.a. äldre och personer med nedsatt rörelseförmåga har sämre möjligheter att röra sig längre sträckor.

Påverkan på den lokala servicestrukturen måste beaktas noggrant i planeringen, inte bara på stadsdelsnivå utan också kommun- och regionövergripande.

[illegible]

Översiktlig redovisning av utemiljöns sociala värden

StatefulNetworks HART, RNCB, 2008-04-28

DEFINITIONER

[illegible]

SOCIOTOPKARTANS ANVÄNDNING

- Högskoleutbildning för skanning och tillämpningsanalys
- Argument till myndigheter och riksdagspolitiker om behovet av utbildning
- Prioritering av utbildning och forskning
- Beredning för skanning

SOCIALA VÄRDEN

Societäta verktyg målades så som brukarna, dvs de som bor och arbetar i Hälände, ser dem. Vårderna har bedrivit utifrån omfattande observationer samt fokusgrupp och intervjuundersökningar.

[illegible]

KARTLAGDA PLATSER - FÖRVALTARE AV PARK- OCH

NUTRITION RISK THERIGEM	
Ernährung	Sozialpsychische
	Lokal: Patient erwirbt Nahrung aus Soziale / konjugierte Nahrung
	Stabile: Patient erwirbt Nahrung aus Soziale / stabilen
	Gefährdung: Patient erwirbt Nahrung aus gefährdeter

ÖVRIGA TILGÅNOLIGA PLATSER - FÖRVALTARE

Reinforcing Type ax yta

Exemplos: *Exercício 1* e *Exercício 2* (página 10)

BEBYGGELSETHETEN - PÅ KVARTERSMAÅNE

Befolkning

	Mycket gles bebyggelse, 1 ex eller
	Gles bebyggelse, 1 ex 2-3 våningar befästhet
	Tät bebyggelse, 1 ex 4-6 våningar
	Mycket tät bebyggelse, 1 ex 7 våningar, höghusprogrammet
	Örn kvartersmark, 1 ex industri, handel och stora verksamheter

Det finns planer på att anlägga en ny idrottsplats vid Härlanda Park. Den skulle bl.a. ersätta Torpavallen och innehålla tränings- och matchplaner samt omklädningsrum och föreningslokaler.

BESKRIVNING AV STADSDELEN » HÄRLANDA » SID 21

- Östra sjukhuset är en stor arbetsplats och bidrar till att cirka 55 % av arbetstillfällena finns inom vård och omsorg.
- I övrigt jämnt fördelat mellan näringsgrenar.
- Fler personer pendlar in till Härlanda än ut.
- Östra sjukhuset är omgivet med bostäder – avvägning mellan utbyggnad av bostäder och sjukhusets utveckling kan behövas.
- Fördjupning av översiktsplanen för Gamlestaden-Bagaregården föreslår utveckling med bostäder, arbetsplatser och handel.
- Områden för tyngre industri finns i norr, intill E20 och Västra stambanan.
- Stora trafikprojekt i nordväst: Marieholmstunneln och Partihallsförbindelsen.
- Behov av att avlasta Kviberg och Gamlestaden från trafik.

NÄRINGSLIVET I HÄRLANDA

NÄRINGSLIVETS STRUKTUR

I Härlanda fanns vid utgången av 2003 cirka 10 300 arbetstillfällen, vilket motsvarade ungefär 3,8 % av Göteborgs samtliga arbetsplatser. Den överlägset största näringsgrenen är vård och omsorg, inom vilken cirka 55 % av arbetstillfällena finns. Till största delen beror detta på Östra sjukhuset, som ligger i den östra delen av Härlanda och som är en mycket stor arbetsplats. Övriga näringsgrenar uppvisar relativt jämna siffror över antalet arbetstillfällen.

De största arbetsplatserna i Härlanda är, förutom Östra sjukhuset, de kommunala förvaltningarna och SKF, vars verksamhet delvis ligger i den norra delen av Härlanda.

Statistiken över pendlingsmönstret visar att Härlanda, trots att stadsdelen i stort uppfattas som huvudsakligen en bostadsstadsdel, har en nettoinpendling av förvärsarbetande.

OMRÅDEN FÖR VERKSAMHETER

Trots den stora dominansen av arbetstillfällen inom vård och omsorg, finns det i Härlanda även områden för mer traditionella industriverksamheter. De är lokaliserade i den norra delen av stadsdelen, med närhet till väg och järnväg. Dessa områden uppfattas inte som om de ligger i Härlanda, p.g.a. den starka barriäreffekt som E20 och Västra stambanan har.

Sävenäs industriområde, som ligger mellan E20/Västra stambanan och Sävå, innehåller flera stora industriella verksamheter, t.ex. Sävenäs kraftvärmeverk och Renovas avfallskraftvärmeverk. I Sävenäs ligger också idag en stor rangerbangård. Områdena är detaljplanerade för tyngre industriverksamheter samt trafik, järnväg och transporter.

SKF har omstrukturerat delen av sin verksamhet och lokaliserat lagertillverkningen söder om Sävå, vilket möjliggör att de äldre lokalerna norr om ån kan omvandlas för andra ändamål.

Östra sjukhuset är en mycket stor arbetsplats i stadsdelen Härlanda och i staden Göteborg. Sjukhuset etablerades under 1960-talet och omfattar idag ett stort område, omgivet av bostadshus, kolonistugor och naturmark. Sjukhusets betydelse i det regionala perspektivet är mycket stor.

KOMMUNIKATIONER

För näringslivets utveckling är bra kommunikationer en framgångsfaktor. Närheten till E6, E20 och järnvägarna är viktig för befintliga och nya verksamheter. Även möjligheterna att resa med kollektivtrafik är av betydelse.

UTVECKLINGSTENDENSER OCH BEHOV

Områden för verksamheter

En fördjupad översiktsplan för delar av Bagaregården – Gamlestaden antogs av Kommunfullmäktige hösten 2006. Delarna norr om Säveån tillhör Kortedala, medan delarna söder om Säveån tillhör dels Örgryte (väster om Gamlestadsvägen) och dels Härlanda (öster om Gamlestadsvägen).

Målet med översiktsplanen är att skapa en sammanhängande stadsmiljö som kan knyta samman Gamlestaden med kringliggande stadsdelar. En betydande omvandling och förtätning har studerats kring Artillerigatan (bl.a. på SKF:s f.d. fabriksområde), Gamlestadstorget och Gamlestadens fabriker. Området beräknas kunna innehålla ca 1 600 lägenheter och stora ytor för verksamheter och sallanköpshandel.

Den tunga industri- och transportverksamhet som finns i Sävenäs är tidvis störande för boende i närheten, t.ex. genom buller. Det kan därför uppstå behov av en övergripande avvägning mellan verksamhetsområdet och bostäderna.

Östra sjukhusets markbehov och utvecklingsriktning förändras över tiden, men för tillfället arbetar man efter en strategisk plan som togs fram 2001 av Västfastigheter, som förvaltar marken.

Östra sjukhusets planstrategi innebär i stort att sjukhusområdet inte ökar i utbredning, utan den expansion som kan bli aktuell bedöms kunna klaras inom befintligt område. Parkeringsytor kan omvandlas till parkeringsdäck med flera plan och på så sätt kan mark frigöras. Marken kring Östra sjukhuset är planlagd för vårdändamål, vilket ökar flexibiliteten för verksamheten.

Delar av bostadsområdena runt Östra sjukhuset är efter programstudier aktuella för kompletteringsbebyggelse och några projekt innebär att nya bostäder kan hamna närmare sjukhuset än befintliga hus. Detta skulle på sikt kunna innebära konflikter och det finns behov av att klargöra vilka förutsättningar som ska gälla för Östra sjukhuset och vilka prioriteringar som bör göras i närområdena.

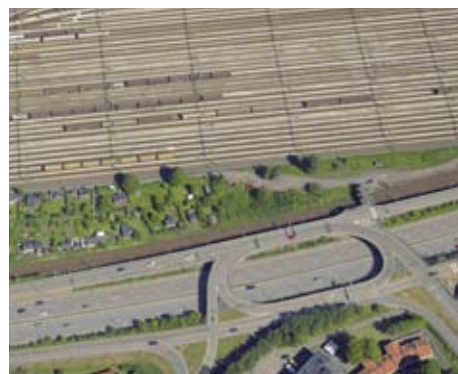
På andra sidan E20 och Västra stambanan, intill Munkebäcksmotet, planeras för ett mindre handelsområde på den mark där Torpavallen idag ligger. I korsningen Munkebäcksgatan – Torpavallsgatan är idag nya handelsverksamheter etablerade och fler planeras få plats längs Torpavallsgatan. Inriktningen är handel med sallanköpsvaror, som TV, radio och byggvaror.

Renovas kraftvärmeverk i Sävenäs, där avfall förbränns och blir till energi.

Centralkliniken på Östra sjukhuset, ett av tre sjukhus inom Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Bra kommunikationer är viktigt för näringslivet. Torpamotet och rangerbangården i Sävenäs.

I Gamlestaden kan en omfattande nybyggnation av bostäder och verksamhetslokaler bli aktuell.

Marieholmsförbindelsen är ett mycket stort trafikprojekt som berör bl.a. Härlanda.

Den allmänna efterfrågan på lägen för verksamheter är relativt liten. Mindre kontorsverksamheter, läkar/hälsomottagningar eller idrott/motionsanläggningar är exempel på verksamheter, vars behov skulle kunna tillgodoses i Härlanda.

I bostadsområdena kan det finnas behov av att kunna tillåta mindre, bostadsankuten verksamhet som inte är störande. Lägen för verksamheter kan också åstadkommas på platser som idag är bullerstörda.

Kommunikationer

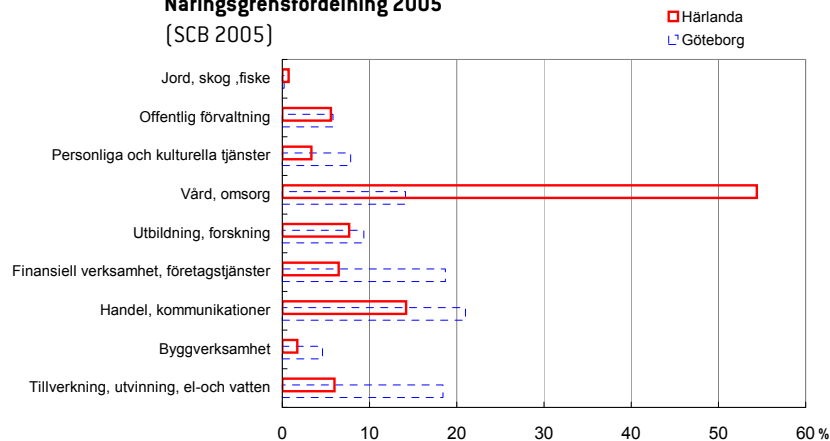
Den nordvästra delen av Härlanda kommer att påverkas av planerna på förändringarna i den övergripande trafikstrukturen, dels med den s.k. Partihallsförbindelsen, som ska binda samman E20 och riksväg 45, och dels en eventuell ny älvförbindelse, Marieholmstunneln. Den nya trafikstrukturen syftar till att avlasta Gullbergsmotet, Olskroksmotet och Tingstadstunneln från trafiken mellan E6, E20 och riksväg 45. I trafiklösningen ingår även en rad nya trafikplatser för att koppla samman befintligt gatunät med de nya länkarna.

Projektet är omfattande och kommer att få stor påverkan på sin omgivning, både för verksamhetsområdena som behöver tas i anspråk för trafikytor och genom risk för störningar på näraliggande bostäder.

I samband med utbyggnad till dubbla järnvägsspår på Norge/Vänerbanan kommer en ny pendeltågstation att anläggas vid Gamlestadstorget, som på längre sikt kan utvecklas till en betydande knutpunkt.

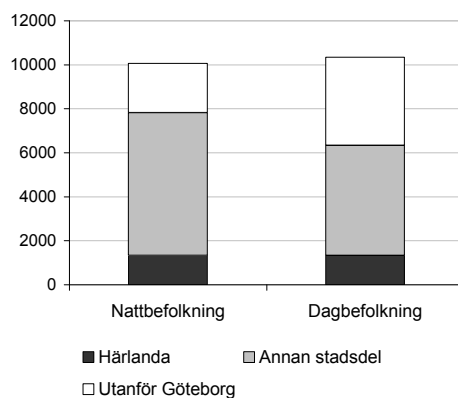
För Sävenäs industriområde finns idag ett behov av att avlasta befintligt vägnät i Kviberg och Gamlestaden för trafik mot E6, E20 och riksväg 45. Detta kan komma att påverka trafiksystemen även på södra sidan av Sävån, exempelvis E20 och von Utfallsgatan.

Näringsgrensfördelning 2005 (SCB 2005)

Diagrammet över branschfördelning visar de branscher som är geografiskt representerade i stadsdelen.

Arbetspendling 2005

Arbetspendling 2005:

Nattbefolkning: Stapeln visar antalet förvärvsarbetande boende i stadsdelen. De olika färgerna visar var dessa arbetar.

Dagbefolkning: Stapeln visar antalet personer som har sin arbetsplats i stadsdelen. De olika färgerna visar var dessa bor.

Källa: SCB 2005

VILL DU LÄSA MER?

- ÖP99 – Översiktsplan för Göteborg; Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret.
- Beskrivning av Göteborgssamhällets utveckling. Rapport januari 2006; Göteborgs Stad, Stadskansliet.
- Stadsdelsförvaltningen i Härlanda
Telefon: 031-365 50 00
Fax: 031-365 50 05
www.harlanda.goteborg.se
- Stadsbyggnadskontoret
Telefon: 031-368 00 00
www.stadsbyggnad.goteborg.se
- Fastighetskontorets hemsida:
www.fastighetskontoret.goteborg.se
- Business Region Göteborgs hemsida:
www.businessregion.se
- Göteborgs Stads hemsida:
www.goteborg.se

- Har anor från 1200-talet.
- Naturmiljön präglas av det småbrutna skogslandskapet i östra Göteborg.
- Delsjöområdet är mycket betydelsefullt, både lokalt och för hela staden.
- Delsjöområdet är delvis naturreservat.
- Varierad stadsstruktur med främst bostadsområden.
- Områden för verksamheter i norr.
- Tre större koloniområden finns.
- Relativt bra kollektivtrafik.
- Trafikleder och järnvägar ligger i norr, barriäreffekter och störningar kan uppstå.
- Flertalet aktuella planeringsuppgifter: bostäder, handel, stadsmiljö, trafik.
- Behov av övergripande avvägningar finns, om förändringstrycket består.

OBJEKT I HÄRLANDA SOM REDOVISAS I KOMMUNENS BEVARANDEPROGRAM:

- Västra delen av Björcksgatan
- Östra delen av Björcksgatan
- Härlanda kyrka m.m.
- F.d. Härlanda fängelse
- Kålltorps gård
- Västra Torpa och Vidkärrs gård
- Östra Torpa
- Småhus i Björkekärr
- Björkekärr, Träringen m.m.
- Radhus i Robertshöjd
- Sävenäs gård
- Sjölyckan – Delsjöverket
- Torpet Sjöbo

DEN FYSISKA MILJÖN I HÄRLANDA

HISTORIK OCH KULTURMILJÖ

Härlanda har anor från så långt tillbaka som 1200-talet. Fram till grundandet av Göteborgs 1621, löd både Härlandas och Örgrytes socknar kyrkligt och skattemässigt under staden Nya Lödöse, grundad 1473 och belägen där Gamlestadstorget ligger idag. Under 1500-talet slogs Härlandas och Örgrytes socknar ihop och Örgryte fick ta över det mer välmående Härlandas åkrar, ångar, sjöar och skog.

En av de äldsta nu existerande kulturmiljöerna är Sävenäs gård, vars byggnader är från 1700-talets mitt. Husen används idag av SKF för bl.a. konferenser.

Sjölyckans f.d. vattenverk byggdes 1869-71 och var i bruk till 1968. Numera disponeras lokalerna som föreningsgård. På 1860-talet anlades Östra kyrkogården och strax efter sekelskiftet byggdes Härlanda fängelse. En annan stor anläggning är Östra sjukhuset som byggdes 1966.

Härlanda gamla kyrkoruin är ett av Göteborgs äldsta minnesmärken. Kyrkan byggdes under 1100-talet och raserades 1528 på order av Gustav Vasa, som befallde att sten från kyrkan skulle användas till kyrkbygge i Nya Lödöse. Ruinen blev utgrävd 1925.

I Härlanda finns ett flertal objekt som ingår i kommunens bevarandeprogram för värdefulla kulturmiljöer.

NATURLANDSKAPET

Öster om Göteborgs centrum präglas landskapets karaktär av det småbrutna skogsmarksområde som är tydligast synligt i Delsjöreservatet.

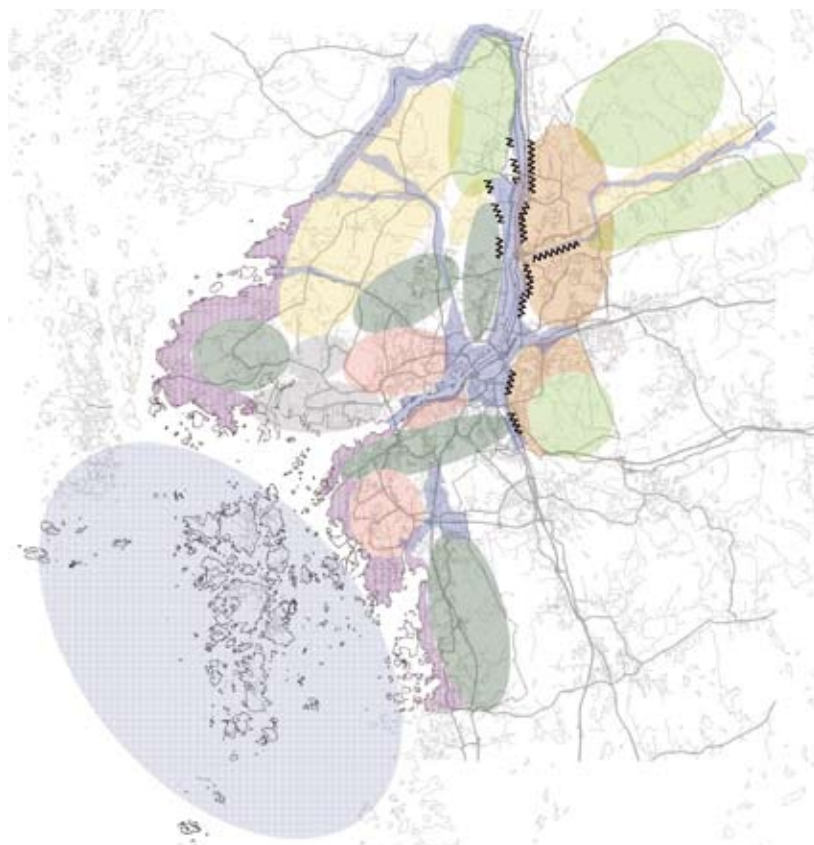
De branta bergskanterna mot norr och öster som är synliga från bl.a. E6 och E20 är naturliga avgränsningar av ett område som genom åren bestått av ett halvöppet skogslandskap, som också brukats där det varit möjligt.

Den bebyggelse som uppförts i Härlanda har präglats av skogslandskapet, framför allt i kantzonen mot Delsjöreservatet. Under 1900-talets första hälft blev miljön runt Delsjöarna ett populärt friluftsområde. 1984 blev delar av området reservat.

STADSDELENS STRUKTUR

Öppen kvarterstad

Den öppna kvartersstaden, som lanserades när funktionalismen slog igenom i Sverige på 1930-talet, är väl representerad i Härlanda eftersom stadsdelen till stora delar är utbyggd under 1900-talets första hälft.

- skärgård
- hällmarksskog
- bergshjässor
- älvdal
- brutet skogslandskap
- industri
- bergskant
- bostäder i skogslandskap
- böljande åkerlandskap med skogspartier
- kust

Park- och Naturförvaltningens karta över Göteborgs landskapstyper. I Härlanda dominerar »brutet skogslandskap«. I de bebyggda områdena karaktäriseras landskapet som »bostäder i skogslandskap«.

Områdena Källtorp och Torpa uppvisar ett tydligt öppet och luftigt bebyggelsemönster som binds ihop av ett sammanhängande gatunät. Den öppna kvartersstaden kan innehålla olika byggnadstyper (som höga punkthus, avlånga flerbostadshus, villor och radhus).

Ett viktigt karaktärsdrag i den funktionalistiska samhällsplaneringen är bostädernas närhet till grönska i parker, små platser och större naturområden

Grannskapsstad

Den funktionalistiska stadsplaneringen utvecklades i mitten av 1900-talet i riktning mot grannskapsstaden, där tanken var att varje grannskap skulle utgöra en egen enhet med bostäder, skola, kyrka och torg med service.

Denna stadsstruktur är särskilt tydlig i Björkekärr, där Stabbetorget, Trätorget och Spåntorget ligger som på ett pärlband längs Rosendalsgatan. Torgen utgör

centrumpunkterna i de grannskap av bostäder med tillhörande offentliga inrättningar, t.ex. kyrka, skola och vårdcentral, som byggdes upp kring dem.

Bebyggelsen, som innehåller flerbostadshus, villor och radhus, är väl avgränsad i grupper med grönytor mellan. Just närheten till det gröna är mycket tydlig och typiskt för grannskapsstaden.

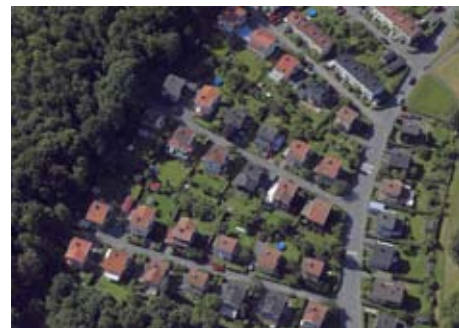
Gatunätet är anpassat till terrängen och bebyggelsen. Gatorna går i slingor och antalet infarter är få.

Småskalig bebyggelse

I Härlanda finns en stor blandning av olika typer av bebyggelse. Den öppna kvarterstaden och grannskapsstaden innebär inte automatiskt att det bara finns flerbostadshus, utan villor, parhus och radhus är ofta förekommande.

I Härlanda finns det utpräglade områden med småskalig bebyggelse i nordöstra Torpa (kring Fräntorpsgatan, Tingvallsvägen m.fl.), i Kålltorp (kring Sanatoriegatan m.fl.) och i Härlanda (kring Spelmansplatsen m.fl.)

Även om den småskaliga bebyggelsen har tomtmark, är avståndet till större områden med grönska inte särskilt stor.

Öppen kvarterstad: Torpa.

Grannskapsstad: Björkekärr.

Småskalig bebyggelse: Torpa.

Storskalig bebyggelse: Björkekärr.

Område för verksamheter: Säväs.

Trafikområde: Säväs.

Storskalig bebyggelse

Den storskaliga bostadsbebyggelsen är sällsynt i Härlanda och återfinns egentligen bara på några ställen: längs Smörslottsgatan och vid Studiegången i Björkekärr. Det mesta av denna typ av områden uppfördes under 1960- och 1970-talen.

Planform och arkitektur är storskalig och husen är placerade i rätvinkliga mönster. Trafiken är separerad, vilket innebär att gående, cyklister och bilister färdas åtskilda, framför allt av säkerhetsskäl.

Område för verksamheter

Beroende på vad för slags verksamheter som bedrivs, ser dessa områden olika ut. Närheten till bra förutsättningar, t.ex kraftkällor och transportmöjligheter, har avgjort placeringen.

I Härlandas norra delar finns denna stadsstruktur samlad, med stora industrier som präglas av enorma byggnader och krav på transport- och lagringsytor samt behov av skyddsavstånd.

Trafikområde

I Härlandas norra del finns de större kommunikationsstråken E20 och Västra stambanan samlade. Tillsammans med verksamheterna i Sävenäs utgör detta ett brett område som ligger i ett bra kommunikations- och transportläge, men som kan vara ett hinder när man vill ta sig mellan stadsdelarna. Kombinationen trafikleder och industrier kan också vara störande för närboende.

Institutionsområde

Det mest specifika institutionsområdet i Härlanda är Östra sjukhuset, ett av de tre sjukhusområdena inom Sahlgrenska universitetssjukhuset.

Östras sjukhuset har en relativt sammanhållen bebyggelse, som nu är föremål för utveckling och utbyggnad. Både interna och externa transporter är viktiga och påverkar bebyggelsestrukturen.

En annan institution är Härlanda Park, där stadsdelsförvaltningen sitter. Härlanda Park omvandlades från fängelse till kontor i början av 2000-talet.

Institutionsområde: Östra sjukhuset.

Kyrkogård: Östra begravningsplatsen.

Koloniområde: Torpakolonin.

Kyrkogård

Östra kyrkogården anlades på 1860-talet och utgör ett mycket karaktäristiskt inslag i stadsstrukturen, med riklig grönska och begravningsplatser i tydliga geometriska mönster.

Koloniområde

Inom stadsdelen finns tre större koloniområden: Torpakolonin, Delsjökolonin och Sävenäskolonin. De två första ligger på kommunal mark, medan det sistnämnda ligger på statlig mark.

Torpakolonin ligger vid Östra sjukhuset och har 126 stugor som är byggda kring år 1930. Delsjökolonin ligger vid Brudaremossen och har 150 stugor byggda på 1920-talet. Sävenäskolonin, som ligger mellan E20 och Västra stambanan, har cirka 100 stugor och började byggas i slutet av 1920-talet.

Koloniområden är ofta uppskattade inslag i staden. De kan ibland ligga på överbliven mark mellan t.ex. väg och järnväg, men även mer bostadsnära lägen finns. Markägoförhållanden kan innebära olika förändringsönskemål.

Naturområde

Härlanda är en grön stadsdel med god tillgång till naturområden för t.ex. rekreation och friluftaktiviteter. Mest påtagligt är Delsjöreservatet, som omfattar 1 250 hektar och som sträcker sig över både Härlanda och Örgryte stadsdelar i Göteborg. Området når även in i Härryda, Partille och Mölndals kommuner. Delsjöområdet består av småbrutna naturlandskap är typiskt för de östra delarna av Göteborg.

Tanken med reservatet är att värna om möjligheterna till friluftsliv, bevara ett attraktivt landskap samt intressanta växt- och djurmiljöer. Skogsbruket inom området får stå tillbaka för dessa intressen. Även inom det stora reservatet finns mindre delområden som är speciellt intressanta, t.ex. Svarttjärn som bl.a. är hemvist för fladdermus.

Hela Delsjöområdet, där merparten har särskilt stora värden för natur- och kulturvård och friluftsliv, är säkrat i befintlig översiktsplan. Områdets östra och södra del med Stora och Lilla Delsjön samt Västra och Östra Långvattnet utgör även naturreservat. Delsjöarna ingår i Göteborgs vattenförsörjningssystem och ska skyddas mot föroreningar.

Ett annat skyddsvärt naturområde är Sävå, som är utpekad som Natura 2000-område. Natura 2000 är ett europeiskt nätverk av områden som innehåller tillräckligt av de naturtyper och arter som listas i direktiven för att deras fortsatta förekomst långsiktigt ska vara säkrad. Natura 2000-områdena ska bevaras, vilket

Naturområde: Härlanda tjärn.

innebär att områdets värden inte får påverkas negativt. Syftet är att bidra till bevarandet av den biologiska mångfalden inom EU.

Säveåns nedre lopp mellan Aspen och mynningen ut i Göta Älv har en unik laxstam och även häckande kungsfiskare. Andra intressanta fåglar är strömstare och försärla.

Området är känsligt för avschaktning av naturliga strandbrinkar, förändring av det naturliga flödet i ån, anläggande av erosionsskydd, utsläpp av föroreningar, avverkning av strandvegetation, nyexploatering samt tippning och fyllning.

TRAFIK OCH KOMMUNIKATIONER

Gång- och cykeltrafik

Härlanda är väl försett med cykelbanor och det finns kopplingar till omgivande stadsdelar och in mot centrum. Norrut, t.ex. mot Kortedala, Kviberg och Utby, är dock cykelvägnätet mindre väl utbyggt.

Kollektivtrafik

Stadsdelen är väl försörjd med kollektivtrafik. Tre spårvagnslinjer och tre busslinjer trafikerar området. Hållplatserna ligger oftast inom relativt korta gångavstånd. Spårvagnarna går på egen banvall långa sträckor för att öka trafiksäkerheten. De större hållplatserna är Östra sjukhuset, Munkebäckstorget och Torp.

Stombuss 17 trafikerar sträckan mellan Östra sjukhuset och Tuve. Stombussnätet är en satsning från Västtrafik, som syftar till att skapa attraktiva och snabba bussförbindelser med täta turer och stor kapacitet.

Flexlinjen finns i bl.a. Örgryte och Härlanda. Flexlinjen är en anropsstyrd kollektivtrafiktjänst, d.v.s. den kör på gjorda beställningar. Flexlinjen är ett positivt inslag i utbudet av kollektivtrafik, framför allt för äldre och rörelsehindrade personer som bor i kuperade områden.

I Sävenäs, i anslutning till Munkebäcksmotet, finns en pendeltågsstation för tågen till och från Alingsås.

Resultatet från 2006 års resevaneundersökning visar att fördelningen mellan färdssätt hos de boende i Härlanda i stort sett är samma som i hela Göteborg: cykla/gå: cirka 23 %, kollektivtrafik: cirka 27 % och bil/moped: cirka 50 %.

Biltrafik

De största matargatorna inom området är Munkebäcksgatan, Härlandavägen, Torpagatan, Rosendalsgatan samt Östra Torpavägen från vilka trafiken leds in till

de olika bostadsgatorna. I områdena Härlanda, Kålltorp och Torpa är gatunätet relativt finmaskigt, medan Björkekärr mer präglas av grannskapsplaneringens trafiksystem med avskilda bostadsenklaver.

Parkeringssituationen för de boende inom stora delar av stadsdelen uppfyller inte dagens krav. Parkering på tomtmark är begränsad i de äldre områdena och de boende är hänvisade till gatuparkering, vilket kan innebära dålig framkomlighet och onödig söktrafik.

Tillgängligheten till Sävenäs industriområde och stadsdelarna norr om Säveån har förbättrats sedan tillkomsten av direktförbindelsen mellan Munkebäcksmotet och von Utfallsgatan.

Järnvägstrafik

Västra stambanan går längs E20 i Härlandas norra del. Längs järnvägen ligger också Sävenäs rangerbangård, som har omfattande omlastning av gods. Även industrierna i Sävenäs utnyttjar järnvägen för transporter.

Störningar

En fråga som måste hanteras är de störningar som trafiken alstrar, t.ex. i form av buller och utsläpp till luft. I Härlanda finns de mest kritiska punkterna längs E20 och Västra stambanan, där utsläpp till luft och buller kan vara besvärande för de närboende. Även kring de större matargatorna kan bullerproblem förekomma.

Trafiksäkerhet

De flesta trafikolyckorna inom stadsdelen inträffar på de högst belastade matarlederna som Härlandavägen, Munkebäcksgatan, Torpagatan och Rosendalsgatan. En satsning på säkerhetshöjande åtgärder pågår, t.ex. avsmalningar och andra hastighetsdämpningar har genomförts. För boendemiljön vore det önskvärt att försöka minska genomfartstrafiken så mycket som möjligt.

Spårvagnslinje 1 går genom Härlanda och stannar bl.a. vid Munkebäcks torg.

Rangerbangården i Sävenäs är en viktig verksamhet, som tar plats och kan orsaka buller.

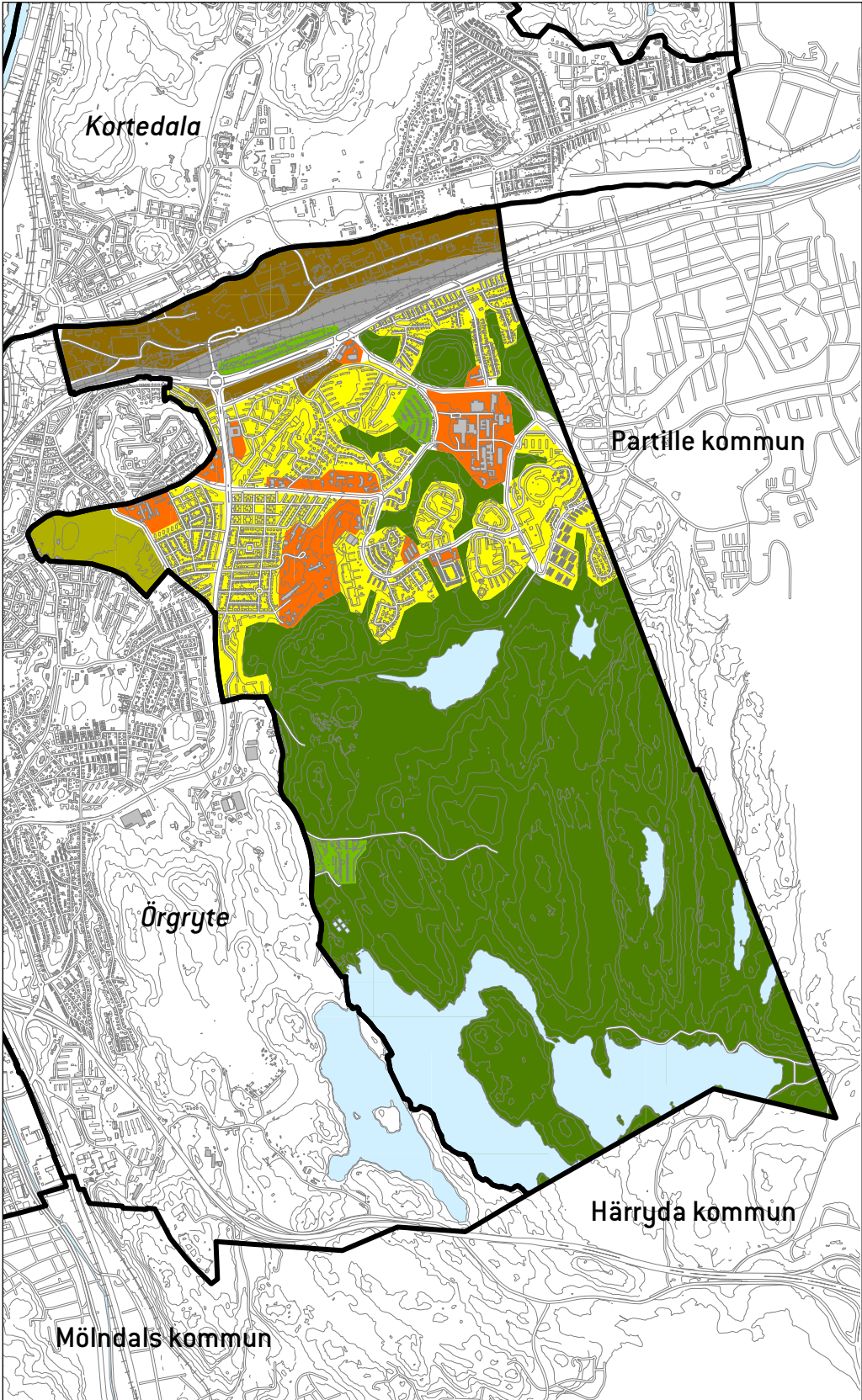
DAGENS MARKANVÄNDNING

Skala 1:40000

Kartan visar schematiskt hur marken i Härlanda används i dag. Framtida planerad markanvändning redovisas i översiktsplanens planbeskrivning och kartmaterial.

Teckenförklaring

- Naturområde
- Bostäder
- Koloniområde
- Verksamheter
- Institutioner och skolor
- Trafikområde
- Kyrkogård

UTVECKLING OCH FÖRÄNDRING

I Härlanda har det sedan ÖP99 antogs skett en hel del förändringar i stadsmiljön och markanvändningen. Bostadsbyggandet har varit högt prioriterat och det har tillkommit cirka 350 nya lägenheter i Härlanda, bl.a. genom följande projekt:

- Vid Flisgatan och i förlängningen av Träkilsgatan uppfördes 60 gruppbyggda småhus i slutet av 1990-talet. Husen är enskilt ägda.
- Vid Kaggeledsgatan nära Kaggeledstorget uppfördes fyra flerbostadshus med cirka 40 bostadsrätter.
- I korsningen Smörslottsgatan – Träkilsgatan har tre punkthus uppförts. Husen innehåller cirka 60 bostadsrätter.
- Nära kommungränsen mot Partille, vid Brattåskärsvägen, har tre högre punkthus byggts. Husen innehåller cirka 90 bostadsrätter.
- I Björkekärr har cirka 90 bostadsrätter byggts i kvarteret Fiolen.
- Vid brandstationen vid Torpagatan har sju radhus uppförts.

Det har även skett byggnation och förändring inom andra sektorer:

- I anslutning till Munkebäcksmotet har ICA Maxi och Systembolaget byggts.
- Rudolf Steiner-skolan i Härlanda har byggts ut.
- På Sävenäs industriområde har de industriella verksamheterna fått möjlighet att utvecklas.
- Härlanda f.d. fängelse har omvandlats till Härlanda Park, en modern institutionsanläggning med bl.a. kontor för stadsdelskontoret.
- För att förbättra kopplingen till Kviberg och Gamlestaden har Kvibergs broväg anlagts.

Sedan ÖP99 har ett antal översiktliga studier upprättats som berör Härlanda:

- Farligt gods. Översiktsplan för Göteborg – fördjupad för sektorn farligt gods. Antagen av Kommunfullmäktige 1999.
- Program för östra Björkekärr inom stadsdelen Sävenäs i Göteborg. Godkänt av Byggnadsnämnden 2000.
- Vatten så klart. Komplettering till översiktsplan för Göteborg – fördjupad för vatten. Antagen av Kommunfullmäktige 2003.
- Program för bostäder i västra Björkekärr inom stadsdelen Sävenäs i Göteborg. Godkänt av Byggnadsnämnden 2003.

Småhus i nyfunktisstil, uppförda vid Flisgatan och Träkilsgatan.

Tre punkthus med stora balkonger har byggts vid korsningen Träkilsgatan–Smörslottsgatan.

Vid Spåntorget har kvarteret Fiolen fått nytt innehåll med cirka 90 bostadsrätter.

Vid Kageledstorget har HSB byggt fyra flerbostadshus som innehåller cirka 40 bostadsrätter.

Parhusen längs Splintvedsgatan i Björkekärr tillhör en värdefull kulturmiljö.

- Förorenade områden. Komplettering av riktlinjer i ÖP99 – förorenade områden i Göteborg. Antagen av Kommunfullmäktige 2006.
- Bagaregården/Gamlestaden. Översiktsplan för Göteborg – fördjupad för delar av Bagaregården/Gamlestaden. Antagen av Kommunfullmäktige 2006.

UTVECKLINGSTENDENSER OCH BEHOV

Stadsdelens struktur

Det finns behov av noggranna avvägningar mellan bevarande och förändring av kulturmiljöer, naturlandskapet och stadsdelens struktur och karaktär, t.ex. vid planering och byggande.

Ur ett blandstadsperspektiv kan det finnas behov att möjliggöra att bostadsområdena kan kompletteras med verksamheter som inte är störande.

Östra sjukhusets planstrategi innebär i stort att sjukhusområdet inte ökar i utbredning, utan den expansion som kan bli aktuell bedöms kunna klaras inom befintligt område. Parkeringsytor kan omvandlas till parkeringsdäck med flera plan och på så sätt kan mark frigöras. Marken kring Östra sjukhuset är planlagd för vårdändamål, vilket ökar flexibiliteten för verksamheten.

Delar av bostadsområdena runt Östra sjukhuset är efter programstudier aktuella för kompletteringsbebyggelse och några projekt innebär att nya bostäder kan hamna närmare sjukhuset än befintliga hus. Detta skulle på sikt kunna innebära konflikter och det kan finnas behov av att klargöra vilka förutsättningar som ska gälla för Östra sjukhuset och vilka prioriteringar som bör göras i närområdena.

Trafik och kommunikationer

Ombyggnad av vissa hållplatser för kollektivtrafiken är aktuell för att framför allt öka tillgängligheten men också trafiksäkerheten.

I den befintliga översiktsplanen finns ett reservat för att förlänga spårvägen från Östra sjukhuset mot Partille.

Det finns planer på att komplettera spårvägen vid Munkebäcks torg, så att det går att köra spårvagn från söder och sedan österut mot Östra sjukhuset.

Den nordvästra delen av Härlanda kommer att påverkas av planerna på förändringarna i den övergripande trafikstrukturen, dels med den s.k. Partihallsförbindelsen, som ska binda samman E20 och riksväg 45, och dels en ny älvförbindelse, den s.k. Marieholmstunneln. Den nya trafikstrukturen syftar till att avlasta Gullbergsmotet, Olskroksmotet och Tingstadstunneln från trafiken mellan E6, E20 och riksväg 45. I trafiklösningen ingår även en rad nya trafikplatser för att koppla

samman befintligt gatunät med de nya länkarna.

Projektet är omfattande och kommer att få stor påverkan på sin omgivning, både för verksamhetsområdena som behöver tas i anspråk för trafikytor och genom risk för störningar på näraliggande bostäder.

I samband med utbyggnad till dubbla järnvägsspår på Norge/Vänerbanan kommer en ny pendeltågstation att anläggas vid Gamlestadstorget, som kan utvecklas till ett betydande resecentrum.

I Sävenäs industriområde finns idag också ett behov av att avlasta befintligt vägnät i Kviberg och Gamlestaden, för trafik mot E6, E20 och riksväg 45. Detta kan komma att påverka trafiksystemen även på södra sidan av Sävån, exempelvis E20 och von Utfallsgatan.

Det finns ett behov av att beakta de störningar som trafiken innebär för de närboende, t.ex. vid E20 och Västra stambanan. Vissa åtgärder har vidtagits, men frågan måste beaktas i framtiden, t.ex. vid kompletteringsbebyggelse av bostäder eller utveckling av trafiksystemen.

En satsning på säkerhetshöjande åtgärder pågår, t.ex. avsmalningar och andra hastighetsdämpningar. Det vore också önskvärt att försöka minska genomfarts-trafiken så mycket som möjligt.

Utveckling och förändring

De två övergripande programmen för västra och östra Björkekärr från 2000 respektive 2003 har legat till grund för flera av de genomförda förändringarna i delar av Härlanda. Om det omfattande förändringstrycket fortgår, finns det ett behov att fler delar av Härlanda blir föremål för mer övergripande studier.

Syftet med sådana studier är att avvägningar mellan olika intressen ska kunna göras på en mer övergripande nivå. Idag är de enskilda projekten små och den enskilda påverkan relativt liten. Sammanlagt finns det dock risk att påverkan blir större och att kompletteringsprojekt kan påverka stadsdelen negativt.

VILL DU VETA MER?

- ÖP99 – Översiktsplan för Göteborg; Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret.
- Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse – ett program för bevarande; Stadsbyggnadskontorer, Stadsmuseet/Kulturförvaltningen, Fastighetskontoret.
- Guide till Göteborgs Arkitektur; Claes Caldenby, Gunilla Bjur, Sven-Olof Ohlsson; Arkitektur Förlag m.fl.
- Stadsdelsförvaltningen i Härlanda
Telefon: 031-365 50 00
Fax: 031-365 50 05
www.harlanda.goteborg.se
- Stadsbyggnadskontoret
Telefon: 031-368 00 00
www.stadsbyggnad.goteborg.se
- Fastighetskontorets hemsida:
www.fastighetskontoret.goteborg.se
- Trafikkontorets hemsida:
www.trafikkontoret.goteborg.se
- Park- och Naturs hemsida:
www.parkochnatur.goteborg.se
- Miljöförvaltningens hemsida:
www.miljo.goteborg.se
- Göteborgs Stads hemsida:
www.goteborg.se

(5) HÄRLANDA

BESKRIVNING AV STADSDELEN

Det finns 21 stadsdelsvisa beskrivningar, en för varje stadsdel i Göteborg. De är en kunskapskälla om de olika stadsdelarna och fungerar även som en introduktion till stadsdelens liv och miljöer för alla som är intresserade. Beskrivningarna har tagits fram i samarbete mellan stadsbyggnadskontoret och stadsdelsförvaltningarna under 2006-2007.

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret